მაია ღამბაშიძე
Maia Ghambashidze

ალექსანდრე (ალიოშა) სვანიძე – ქართული ასირიოლოგიის სათავეებთან
Alexander (Alyosha) Svanidze – At the Origins of Georgian Assyriology

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

საკვანძო სიტყვები: *ვესტნიკ დრევნეი ისტორიი; ასიჰიოლოგია; ხეთოლოგია; ბედჰჟიხ ჰროზნი; ღემან ჰაუპტი, კავკასიოლოგია*
Key Words: *vestnik drevney istorii; Assyriology; Hittilology; Bedřich Hrozný; Lehmann Haupt; Caucasiology*

არიან მეცნიერები, რომელთა არსებობასაც გვიან, ან საერთოდ ვერ ვიგებთ, მიუხედავად იმისა, რომ მათ დიდი კვალი დატოვეს ქვეყნის საზოგადოებრივ ცხოვრებისა და ამა იმ სამეცნიერო დარგის განვითარებაში. ქართული ასირიოლოგიის (რომელიც თავისთავად გულისხმობს კავკასიის უძველესი ისტორიის კვლევას ძველი ახლო აღმოსავლეთის ცივილიზაციების კონტექსტში) სათავეებთან იდგნენ მოღვაწეები, რომელთა გვარები ბოლო წლებში ნელ-ნელა ცნობილი ხდება ქართული სამეცნიერო წრისთვის. ვფიქრობ, საბჭოთა სისტემის მიერ ქართველ ძველი აღმოსავლეთის რეპრესირებულ ისტორიკოსთა სიას დამსახურებულად შეავსებდა კიდევ ერთი ქართველი საზოგადო მოღვაწის, აღმოსავლეთმცოდნეს, ასირიოლოგის, შემდგომში კი - პოლიტეკონომისტისა და ფინანსისტის – **ალექსანდრე (ალიოშა) სვანიძის** სახელი. წინამდებარე სტატიაში შევეცდები ვისაუბრო მისი ღვაწლის შესახებ ქართული ასირიოლოგიისა და ზოგადად, ძველი აღმოსავლეთის ისტორიის კვლევის წინაშე.

ალექსანდრე სვანიძე 1901-1916 წლებში გერმანიაში, ქ. ლაიფციგსა და ქ. ჰალეში ეუფლებოდა ისტორიას, ფილოსოფიასა და სოციალ. ეკონომიკას (იხ. ღამბაშიძე, 2025: 16-21). პერიოდულად იგი ბრუნდებოდა საქართველოში, სადაც კითხულობდა ლექციებს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების შეკრებებზე (ღამბაშიძე, 2025: 22-28). იგი ცდილობდა ქართული სამეცნიერო წრისთვის გაეცნო უცხოური ლიტერატურა ასირიოლოგიური, კავკასიის და საქართველოს უძველესი ისტორიის შესახებ, რაც მისი აზრით უნდა გამოდგომდა ქართულ სამეცნიერო საზოგადოებას შემდგომი კვლევისთვის. უნდა აღინიშნოს, რომ ალექსანდრე სვანიძის მიერ ამორჩეული ასირიოლოგიური ლიტერატურა, რომელიც საქართველოს უძველეს ისტორიას ეხება, იმდენად ფუნდამენტალური ნაშრომებია, რომლებსაც დღესაც არ დაუკარგავს თავისი მნიშვნელობა. ვფიქრობ, რომ მის ამ შეთავაზებას, ეთარგმნათ ისინი ქართულად, რომ ქართულ სამეცნიერო წრეს ჰქონოდა საშუალება მისი გაცნობისა, უაღრესად ნაყოფიერი შედეგი ექნებოდა როგორც ქართული ასირიოლოგიისათვის, ასევე ზოგადად, საქართველოს ისტორიის უძველესი პერიოდის შესწავლისათვის. მართალია, მის მიერ ჩამოთვლილი ლიტერატურიდან ნაწილი შემდგომ პერიოდში მართლაც ითარგმნა ქართულად, მაგრამ სამწუხაროდ, ალექსანდრე სვანიძის როლი ამ ლიტერატურის მოძიებაში არავის აღუნიშნავს.

1913 წელს საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგადოების სხდომებზე მან წაიკითხა 3 მოხსენება: „ძველი თქმულებანი ამაზონებზე და არგონავტებზე და მათი ისტორიული სარჩული“, „ასურული ლურსმული წარწერანი ქართველ ტომთა შესახებ და მათი განმარტება და „ქართული ისტორიის ერთი პრობლემის გამო“, რომელიც ეხებოდა ტერმინებს „ივერია/იბერია“ (ღამბაშიძე, 2025: 25-28).

1912-1914 წლებში ალექსანდრე უაღრესად საინტერესო სამეცნიერო კვლევას აწარმოებდა ძველი აღმოსავლეთის მიმართულებით. ვფიქრობ, განსაკუთრებით ნაყოფიერი იყო მისი გერმანიაში გატარებული სწავლის პერიოდი, როდესაც იგი ინტენსიურად იკვლევდა ძველაღმოსავლურ საკითხებს, წერდა სტატიებს და აქვეყნებდა საქართველოში, სამეცნიერო-პედაგოგიურ და ლიტერატურულ ჟურნალ „განათლებაში“, რომლის მთავარი რედაქტორი გახლდათ ლუარსაბ ბოცვაძე. ჟურნალი გამოდიოდა 1908-1918 წლებში და მას-

თან თანამშრომლობდნენ იმ დროისათვის ცნობილი საზოგადო მოღვაწეები, პედაგოგები და მწერლები (*ქსე* 2, 1977: 673.). შესაბამისად, გერმანიაში მოღვაწე ახალგაზრდა პერსპექტიულ სტუდენტს თბილისში წაკითხული ლექციების შემდგომ სიამოვნებით უწევდა რეკომენდაციას ექვთიმე თაყაიშვილი რომ ალექსანდრეს მოხსენებები სტატიებად დაბეჭდილიყო, მითუმეტეს, რომ ძველი აღმოსავლეთის, როგორც ყველა ცივილიზაციის საწყისისა და ამასთანავე, საქართველოს ისტორიის წინარე პერიოდის კვლევა საუკუნის წინადაც უაღრესად მნიშვნელოვნად ითვლებოდა.

ამ წლებში ალექსანდრე სვანიძემ 6 ასირიოლოგიური სტატია და რეცენზია გამოაქვეყნა ჟურნალ „განათლებაში“:

1. ქართული ტომები უძველეს დროიდან ქსენოფონტის ხანამდე (ეთნიკური ტერმინების შესახებ), „განათლება“, სამეცნიერო-პედაგოგიური და სალიტერატურო ჟურნალი, (1912) VII: 528-535; VIII: 571-882.

2. ქართველი ტომები, ქსენოფონტის ცნობები (ეთნიკური ტერმინების შესახებ), „განათლება“, სამეცნიერო-პედაგოგიური და სალიტერატურო ჟურნალი (1912) IX: 649-653.

3. შენიშვნები საქართველოს პრეისტორიის შესახებ, „განათლება“, სამეცნიერო-პედაგოგიური და სალიტერატურო ჟურნალი (1913) № 2: 99-106.

4. რეცენზია წიგნზე: *„Очерк истории Армении в связи с общим ходом событий в передней Азиию, Период I., Древняя История. Лекций о пр. Г.А. Харатяна* (1-360 стр.), სამეცნიერო-პედაგოგიური და სალიტერატურო ჟურნალი, „განათლება“ (1913) N 4: 319-320.

5. ასურული წარწერები ქართული ტომების შესახებ, „განათლება“, სამეცნიერო-პედაგოგიური და სალიტერატურო ჟურნალი (1913) VII: 529-531; IX, 664-660-3; X, 730-735.

6. ქართული ღმერთები აiნინა და ნინა (სიტყვების ეტიმოლოგია), „განათლება“, სამეცნიერო-პედაგოგიური და სალიტერატურო ჟურნალი (1914) III: 205-207.

ამ სტატიებში ალექსანდრე განიხილავდა იმ დროისათვის უახლეს უცხოურ ლიტერატურას და ერყდნობოდა რა ცნობილი ევროპელი ასირიოლოგების მოსაზრებებს, თავის ვარაუდებს გამოთქვამდა ქართველური ტომების წარმომავლობის, ქართული სამყაროს ახლო კავშირებზე ძველ ახლო აღმოსავლეთთან[1]. ვფიქრობ, რომ ის ფაქტი, რომ ჩვენ წლების მანძილზე მიზეზთა გამო არ ვიცნობდით და სრულიად მივიწყებული გვქონდა ალექსანდრე სვანიძის ეს ასირიოლოგიური კვლევები (ისევე, როგორც ტიტე მარგველაშვილის და მიხაკო წერეთლის), ძალიან დააკლდა ქართულ ასირიოლოგიას და საერთოდ, ქართულ აღმოსავლეთმცოდნეობას, ვინაიდან ეს მეცნიერები იყვნენ სწორედ ქართული ასირიოლოგიის პიონერები, რომლებიც პირველ აგურებს დებდნენ ქართული აღმოსავლეთმცოდნეობის შენებისას.

1915-1917 წლებში ალექსანდრე გერმანიაში სწავლისას ტყვედ ჩავარდა და შესაბამისად, ვერ ახერხებდა კვლევას. საქართველოში დაბრუნებისას იგი

[1] ალექსანდრე სვანიძის ნაშრომების განხილვა იხ. მის შრომათა სრული კრებულში, რომელიც მალე გამოიცემა გამომცემლობა „აკადემიური წიგნის“ მიერ.

კვლავ შეუდგა სამეცნიერო მოღვაწეობას, ასევე გამოსცემდა ჟურნალს „ჯარი და ერი“ (ღამბაშიძე, 2025: 35-27).

1918 წლის ივლისში, ა. სვანიძემ, ე. თაყაიშვილის რჩევით, თხოვნით მიმართა ახლადდაარსებული უნივერსიტეტის რექტორს, ბ-ნ ივანე ჯავახიშვილს, უნივერსიტეტში აღმოსავლეთის ისტორიის ლექტორად აყვანის შესახებ, მიხაკო წერეთლის უცხოეთში წასვლის გამო, ახლადდაარსებულ უნივერსიტეტში ძველი აღმოსავლეთის ისტორიის ლექტორი აღარ ჰყავდათ, რის გამოც ე. თაყაიშვილმა ჩათვალა, რომ ალექსანდრე შესაფერისი კანდიდატი იქნებოდა ამ თანამდებობაზე. ამის გამო, როგორც ჩანს, მან ურჩია სვანიძეს მიემართა ივ. ჯავახიშვილისთვის თხოვნით, რომ ლექტორად დაენიშნათ იგი. სამწუხაროდ, ეს ამბავი ვერ მოხერხდა (ვრცლად ამ საკითხის შესახებ: ღამბაშიძე, 2025: 38-41).

1919 წლის 19 დეკემბერს ლ. მელიქსედ-ბეკისა და ნ. დ. რომანოვის შეთავაზებით ალექსანდრე სიმონის ძე სვანიძე, წამოაყენეს მოსკოვის არქეოლოგიური საზოგადოების კავკასიის განყოფილების წევრად (ღამბაშიძე, 2025: 41-42).

ამის შემდგომ ალექსანდრე სვანიძემ სიძის, სტალინის მიწვევით, მოღვაწეობა გააგრძელა მოსკოვში მაღალ პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ თანამდებობებზე, როდესაც არაერთი სასარგებლო საქმე შეასრულა საქართველოსთვის (დაწვრილებით იხ.: ღამბაშიძე, 2025: 44-105). წლების მანძილზე იგი უცხოეთში მოღვაწეობდა, როდესაც ასევე არ შეუჩერებია სამეცნიერო კვლევა და ძველი აღმოსავლეთის საკითხებზე ფიქრი.

1933 წელს საბჭოთა სახელმწიფო გამომცემლობის დავალებით გამოვიდა ძველი ისტორიის სკოლის სახელმძღვანელო აკადემიკოს ნიკოლაი ნიკოლსკის ავტორობით, რომელიც უზარმაზარი ტირაჟით დაიბეჭდა და ყველა საბჭოთა რესპუბლიკის ენაზე ითარგმნა. მაგრამ ეს სახელმძღვანელო ხელისუფლებამ დაიწუნა. გადაწყდა ახალი სახელმძღვანელოს დაწერა (დაწვრილებით ისტორიის სახელმძღვანელოს შესახებ: https://rodina-history.ru/ 2016-/09/13/rodina-uchebniki-istorii.html). 1934 წლის 29 მარტს პოლიტბიუროს დადგენილებით, გადაწყდა ზემოთ უკვე ხსენებული ისტორიის სამოქალაქო სახელმძღვანელოების შედგენა, სადაც ძველი მსოფლიოს ისტორიის ნაწილის დაწერა დაევალათ კოვალოვს (ხელმძღვანელი), აკადემიკოს ნიკოლსკის, ალექსანდრე სვანიძეს და მიშულინს (РГАСПИ. Ф. 17. Оп. 3. Д. 942. Л. 7, http://sovdoc.rusarchives.ru/sections/ government/cards/89488; ამ სახელმძღვანელოს შესახებ დეტალური განხილვა იხ. Малюгин О. И., 2017, 413.). მართლაც, სსრკ სახალხო კომისართა საბჭოს და ცენტრალური კომიტეტმა 1934 წლის 15 მაისს უშუალოდ სტალინის და მითითებით (რაც როგორც ჩანს, ალექსანდრეს რეკომენდაციაც უნდა ყოფილიყო), მიიღო დადგენილება „სსრ კავშირის სკოლებში სამოქალაქო ისტორიის სწავლების შესახებ“ (Опубликовано в № 113 Известий ЦИК Союза ССР и ВЦИК от 16 мая 1934 г. https://docs.historyrussia.org/ru/nodes/353205). 1934 წელს მთავრობის მითითების დაწერილი ისტორიის სახელმძღვანელო, სადაც ა. სვანიძე ავტორად არის დასახელებული: Ковалев С.И., Мишулин А. В., Никольский Н.М., Сванидзе А.С. (1935), *История Древнего мира*. Учебник для неполной средней и средней школы. Часть 1. Москва (РГАСПИ. Ф. 558. Оп. 3. Д. 96. სახელმძღვანელოს შესახებ დაწვრილებით იხ: https://rodina-history.ru/2016/09/13/rodina-

uchebniki-istorii.html; https://rodina-history. ru/2024/04/16/ v-riade-uchebnikov-net-ni-nachala-ni-konca.html).

1935 წლიდან, როდესაც ალექსანდრე უცხოეთის მივლინებებიდან დაბრუნდა, და საბჭოთა კავშირის წარმომადგენელია ერთა ლიგაში ჟენევაში, იგი კვლავ მიუბრუნდა უძველესი ისტორიის კვლევას. იგი უკავშირდება ივანე ჯავახიშვილს და თხოვს, დაიწყოს ორგანიზება ქართველი მეცნიერებისა, რომ მათ დაევალოთ ძველი აღმოსავლური ენების და ისტორიის შესწავლა საქართველოს ისტორიის უკეთ აღსაქმელად. იგი ასევე ფინანსურად ეხმარებოდა ბ-ნ ივანეს წიგნების შეძენისას (ვრცლად ამ საკითხებზე: ღამბაშიძე, 2025, 128-150.). ცნობილია ა. სვანიძის ოთხი წერილი ბ-ნ ივანე ჯავახიშვილს. წერილები ინახება ხელნაწერების ინსტიტუტში, ივანე ჯავახიშვილის არქივში (ივანე *ჯავახიშვილის პირადი არქივის აღწერილობა,* თბ. (1976) 242).

როგორც ჩანს, ამ საკითხს უძღოდა ის ამბავი, რომ 1935 წელს სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის საქართველოს ფილიალი შეიქმნა. შესაბამისად, არსებული კავკასიისმცოდნეობის ინსტიტუტი გადავიდა ამ ახლადშექმნილი ფილიალის შემადგენლობაში და გარდაიქმნა ენის, ისტორიის და მატერიალური კულტურის ინსტიტუტად (ენიმკი), რომლის მუდმივ სწავლულ კონსულტანტად, როგორც ჩანს, სწორედ ა. სვანიძის ზემოთმოტანილი მიმოწერის საფუძველზე, 1936 წლის 28 იანვრიდან დაინიშნა ივანე ჯავახიშვილი.

1935 წელს სვანიძეს უკვე დასრულებული ჰქონდა ნაშრომი – *Материалы по истории Алародийских племён*, რომელიც ბ-ნ ივანე გაუგზავნა წასაკითხად და იგი უნივერსიტეტის გამომცემლობამ გამოსცა 1937 წელს რუსულ ენაზე, თუმცა, ტირაჟი სვანიძის დაპატიმრების გამო, სრულიად განადგურდა.

თბილისში გამოვიდა მისი წიგნი ვეფხისტყაოსანზე: *Историко-географические основы поэмы Шота Руставели "Барсовой кожи"* (1936) А.С. Тифлис: Госиздат. ასევე თბილისში გამოქვეყნდა მისი ორი სტატია: *შესავალი ალარო-დიელ ტომთა ისტორიისა*, თსუ შრომები, III, (1936): 271-309, ხოლო მოსკოვში - *Руставели и его поэма*, Новый Мир, 9, (1936): 252-272.

1936 წელს ალექსანდრემ, რომელიც პირადად იცნობდა და მეგობრობდა ევროპელ ასირიოლოგებთან, საქართველოში მოიწვია პროფესორი ლემან-ჰაუპტი, რომელმაც რამდენიმე თვის მანძილზე იმუშავა საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმში და უნივერსიტეტში წაიკითხა ლექციების კურსი ქალდეოლოგიაში (მეგრელიძე ი. (1962) 165).

ამავე წელს, სსრკ ეროვნული განათლების სახალხო კომისრის ბუბნოვის და ა. სვანიძის მოწვევით ((ბუნებრივია, ამ მოწვევის ორგანიზატორი სვანიძე იქნებოდა, უბრალოდ იმის გამო, რომ იმჟამად სსრკ სახელმწიფო ბანკის თავმჯდომარის მოადგილე იყო და თანამდებობრივად არ შეეძლო ამ მოწვევის გაგზავნა პროფესორისთვის), საბჭოთა კავშირს ესტუმრა ცნობილი ხეთოლოგი, პროფესორი ბერდრჟიხ ჰროზნი. მან 1936-37 წლებში, სსრკ სხვადასხვა ქალაქში - მოსკოვში (17, 20, 11.1936; 20.11.1937), ლენინგრადში (21.23.11.1937), ბაქოში (30.11.1937), თბილისში (2,4.12.1937), ერევანსა (7,8.12.1937) და კიევში (14,15.12.1937) წაიკითხა ლექციები ხეთების შესახებ. ამის შემდეგ, პროფ. ჰროზნი მიიწვიეს თბილისის უნივერსიტეტში მთელი სემესტრით, ხეთური ენის, და განსაკუთრებით, ხათური და ხურიტული ენების სასწავლებლად (Hrozny B., 1937: 229-30; სამწუხაროდ, ეს ვერ მოხერხდა,

სავარაუდოდ, ა. სვანიძის დაპატიმრების გამო). შემდგომ, როდესაც 1937 წელს ჟურნალ „ვესტნიკ დრევნეი ისტორიი“-ს პირველი ნომერი გამოვიდა, ალექსანდრემ ჰროზნის სტატია და ასევე „არხივ ორიენტალნი“-ში გამოქვეყნებული მისი მოგზაურობის შესახებ მოგონებები თარგმნა და „ვესტნიკში“ დაბეჭდა (*Вестник древней истории,* 1937, №1).

1937 წლის 27 იანვარს, პრაღაში შედგა პრაღის აღმოსავლეთის ინსტიტუტის განყოფილების სხდომა, სადაც ბ. ჰროზნიმ გააკეთა მოხსენება თავისი საბჭოთა კავშირის რესპუბლიკებში მოგზაურობისა და ლექციების შესახებ (*Archiv Orientální* (1937), Vol. IX: 230). იმავე ჟურნალში, მითითებულია, რომ 1937 წლის 1 მარტს, პრაღის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის სხდომაზე, პროფ. ა. სვანიძე, პროფესორებთან ა. შანიძესთან, ვ. სტრუვესთან, ი. მეშჩაინოვთან, კ. ორაგველიძესთან (მაშინდელი თსუ რექტორი) და სხვებთან ერთად, აირჩიეს პრაღის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის სამეცნიერო წევრ-კორესპონდენტად (*Archiv Orientalni*, 1937, Vol IX: 233). ეს რა თქმა უნდა, ჰროზნის ინიციატივა უნდა ყოფილიყო და მისი სიმპატიების გამოხატვა პირველ რიგში, ალექსანდრეს მიმართ.

ალექსანდრე სვანიძეს ეკუთვნოდა ასევე ჟურნალის: „ვესტნიკ დრევნეი ისტორიი“-ს დაარსების იდეა. ი. მეგრელიძე იხსენებს, როგორ გამოიძახა იგი 1936 წელს სპეციალურად ლენინგრადიდან (პეტერბურგიდან) მოსკოვში[2] და მას ჟურნალის დაარსების იდეა გააცნო. ა. სვანიძის აზრით, უნდა დაარსებულიყო ძველი აღმოსავლეთის შესახებ პერიოდული ჟურნალი, სადაც საბჭოთა მეცნიერებთან ერთად ითანამშრომლებდნენ უცხოელი მეცნიერებიც. ი. მეგრელიძეს იგი ლენინგრადელი აღმოსავლეთმცოდნეების (მეშჩანინოვის, სტრუვეს, ორბელის, კრაჩკოვსკის და სხვების) ჩართვას სთხოვდა ამ გამოცემის ორგანიზებაში (მეგრელიძე, 1962, 164). როგორც ი. მეგრელიძის, მისი უშუალო თანამშრომელისა და ადამიანის, რომელიც ალექსანდრეს კარგად იცნობდა მონათხრობიდან შთაბეჭდილება იქმნება, სავარაუდოდ, სვანიძეს კვლავ ადარდებდა ის გარემოება, რომ თავად მიზეზთა და მიზეზთა გამო ვერ გაჰყვა ოფიციალურ სამეცნიერო მოღვაწეობას და შესაბამისად, ჟურნალის აკადემიურობისთვის გამოჩენილი მეცნიერი-აკადემიკოსების ჩართვა უნდოდა მასში.

ჟურნალის მთავარი კონცეფცია მდგომარეობდა საბჭოთა ხალხების წინაპრების ისტორიისა და კულტურის, ასევე მათ კავშირების ძიებას მეზობელ ცივილიზაციებთან (მეგრელიძე, 1962: 164). ჟურნალის პირველი ტომი გამოვიდა 1937 წლის ნოემბერში. ჟურნალის შესავალი *„Наши Задачи“* ა. სვანიძემ დაწერა: და ასევე, მასში შევიდა მისი სტატია: *Названия древневосточных Богов в грузинских песнях*, ВДИ 1 (1937), 87-93, და რეცენზია მეშჩანინოვის წიგნზე: И.И. Мещанинов, Язык ванской клинописи, ВДИ 1 (1937): 155-156.

---

[2] ი. მეგრელიძე (1909-1996) 1935-1939 წწ. მუშაობდა ლენინგრადში/პეტერბურგში სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის ენისა და აზროვნების ინსტიტუტის უმცროს და შემდეგ უფროს მეცნიერ-თანამშრომლად, ხოლო 1936-1937 წწ. რუსთაველის პირველი იუბილეს მდივანი გახლდათ, რომელსაც ალექსანდრე სვანიძე თავმჯდომარეობდა: http://www.nplg.gov.ge/bios-/ka/00001151

1937 წლის 13 თებერვალს პოლიტბიურომ მიიღო გადაწყვეტილება, სავალუტო რეზერვებიდან გამოეყო 4000 დოლარი საბჭოთა სპეციალიზირებული ძველი ისტორიის სამეცნიერო ჟურნალის გამოცემისათვის (Карпюк, 2017: 772.).

ჟურნალის პირველი ნომერი დასაბეჭდად გადაეცა 1937 წლის 2 სექტემბერს, 1937 წლის 2 ოქტომბერს მის ბეჭდვას ხელი მოაწერა რედაქტორმა ა. სვანიძემ. იგი იბეჭდებოდა „სოცეკგიზ“-ის გამომცემლობაში, რომლის რედაქცია მდებარეობდა სსრკ სოვნარკომის შენობაში წითელ მოედანზე (Павловская, 1998: 7).

ჟურნალის სრული ტირაჟი არც იყო სტამბიდან გამოსული, რომ ალექსანდრე დააპატიმრეს (23.12.1937). ტირაჟი აიკრძალა და განადგურდა, შესაბამისად, წლების მანძილზე მისი მოპოვება შეუძლებელი იყო. სამაგიეროდ, არ აიკრძალა ჟურნალის გამოცემა და იგი დღემდე გამოდის წელიწადში 4-ჯერ და ერთ-ერთი ძირითად ასირიოლოგიურ და ძველაღმოსავლურ ჟურნალს წარმოადგენდა წლების მანძილზე და დღესაც წარმოადგენს. და რა დასანანია, რომ ალექსანდრე სვანიძის როლი ამ საქმეში დღემდე დაფასებული არ არის. თუმცა, მის მიერ მოფიქრებული და სისრულეში მოყვანილი ეს გრძელვადიანი პერსპექტივიდან დანახული პროექტი დღესაც ცოცხალია და შესაბამისად, ალბათ ალექსანდრეც კმაყოფილი დარჩებოდა ამ ამბით. „ვესტნიკ დრევნეი ისტორიი“ დღემდე გამოდის და რომელსაც მალე 100 წლის იუბილე შეუსრულდება. იგი გახლდათ ამ ჟურნალის სულის ჩამდგმელიც, დამაარსებელიც, პირველი რედაქტორიც და პირველი სტატიების ავტორიც (http://vdi.igh.ru/).

ალექსანდრე სვანიძის ცხოვრება იყოფა ორ ნაწილად – საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ და საზოგადოებრივ-სამეცნიეროდ. ეს ორი სფერო მის ცხოვრებაში ერთმანეთს ენაცვლებოდა პერიოდულად, თუმცა, ვფიქრობ, რომ დასცლოდა, მისი სამეცნიერო პოტენციალი მეტად ბევრის მომტანი იქნებოდა მეცნიერებისთვის.

2024 წლის, 1 (14) ნოემბერს, ალექსანდრე სვანიძის დაბადებიდან 140 წელი შეუსრულდა. იმედია, მისი ბიოგრაფიის აღდგენა მე-20 საუკუნის დასაწყისის ისტორიის კვლევისას სხვადასხვა მიმართულებით ბევრ ახალ საინტერესო საკითხს წამოსწევს, ხოლო მისი სახელი ქართულ ისტორიოგრაფიაში თავის კუთვნილ ადგილს დაიჭერს, რაც ქართული სამეცნიერო წრისათვის მეტად მნიშვნელოვანი იქნება.

ალექსანდრე სვანიძის ასირიოლოგიური ნაშრომების ბიბლიოგრაფია:

ა. წიგნები მისი ავტორობით:

აღმოსავლეთის ისტორია, სპარსეთი, თბილისი 1922.

О рационализации промышленности , [Тифлис] : Заккнига, 1929.

Ковалев С.И., Мишулин А.В., Никольский Н.М., Сванидзе А.С. *История Древнего мира*. Учебник для неполной средней и средней школы. Часть 1. Москва, 1935.

Историко-географические основы поэмы Шота Руставели "Барсовой кожи" / А.С. Тифлис: Госиздат, 1936.

Материалы по истории Алародийских племён, Тбилиси 1937.

Ковалев С.И., Мишулин А.В., Никольский Н.М., Сванидзе А.С. *История Дневнего мира*. Учебник для неполной средней и средней школы. Ч. 1. (Макет). Москва, 1937.

ბ. სტატიები მისი ავტორობით:

ქართული ტომები უძველეს დროიდან ქსენოფონტის ხანამდე (ეთნიკური ტერმინების შესახებ), „განათლება“, სამეცნიერო-პედაგოგიური და სალიტერატურო ჟურნალი, 1912, VII, 528-535; VIII, 571-882.

ქართველი ტომები, ქსენოფონტის ცნობები (ეთნიკური ტერმინების შესახებ), „განათლება“, სამეცნიერო-პედაგოგიური და სალიტერატურო ჟურნალი, 1912, IX, 649-653.

შენიშვნები საქართველოს პრეისტორიის შესახებ, „განათლება“ 1913, № 2, 99-106.

ასურული წარწერები ქართული ტომების შესახებ, „განათლება“, სამეცნიერო-პედაგოგიური და სალიტერატურო ჟურნალი, 1913, VII, 529-531; IX, 664-660-3; X, 730-735.

ქართული ღმერთები აᲩინა და ნინა (სიტყვების ეტიმოლოგია), „განათლება“, სამეცნიერო-პედაგოგიური და სალიტერატურო ჟურნალი, 1914, III, 205-207.

ხეთებისა და მათი ქართველ ტომებთან ნათესაობის საკითხისათვის, „მნათობი“, 1937, №4, 125-136.

Наши Задачи, ВДИ 1937, 5-13

Названия древневосточных Богов в грузинских песнях, ВДИ 1937, 87-93.

გ. წიგნები და სტატიები მისი რედაქტორობით:

Вестник древней истории / Ответственный редактор (1937 №1)

დ. წიგნების წინასიტყვაობის ავტორი:

Джавахишвили М. (1936), *Арсен из Марабды*, М. წინასიტყვაობა ა. სვანიძისა.

ე. კრიტიკა და რეცენზიები:

Очерк истории Армении в связи с общим ходом событий в передней Азиию Период I., Древняя История. Лекций о прю Г.А. Харатяна (1-360 გვ., „განათლება“ 1913 №4, 319-320.

И. И. Мещанинов, *Язык ванской клинописи*, ВДИ, 1937,155-156.

გამოყენებული ლიტერატურა:

ქართული საბჭოთა ენციკლოპედია (ქსე) 2, (1977).

Archiv Orientalni, (1937) Vol IX, Praha.

Вестник древней истории (1937) N 1.

ივანე ჯავახიშვილის პირადი არქივის აღწერილობა, (1976) თბილისი.

მეგრელიძე ი. (1962). *აღმოსავლეთმცოდნე და რუსთველოლოგი (ალ. სვანიძის გარდაცვალების 20 წლისთავის გამო)*, „მნათობი“№8, 163-168.

ღამბაშიძე მ. (2025). *ალექსანდრე (ალიოშა) სვანიძე*, თბილისი: „აკადემიური წიგნი“

Карпюк С. Г. (2017), *„Вестник Древней Истории: Начало“*, ВДИ 3 (77), 769-777.

Малюгин О. И. (2017), *О большевистского Иловайского до учебника без авторов: Из истории создания школьного учебника по древней истории в 1930-х годах*, in: Scripta Antiqua Vol 6, 406-420.

Павловская А.И. (1998), *Первые десятилетия издания „Вестника Древней Истории“*, ВДИ N 1, 6-21.

Hrozny B., (1937), *On his journey and his lectures in Soviet Russia*, Archiv Orientalni, Vol IX, 229-30.

http://vdi.igh.ru/

https://rodina-history.ru/2016/09/13/rodina-uchebniki-istorii.html

There are scholars whose existence becomes known to us only belatedly—if at all—despite the significant mark they have left on the public life of the country and the development of particular academic disciplines.

At the origins of Georgian Assyriology — which inherently entails the study of the ancient history of the Caucasus in the context of Near Eastern civilizations—stood several scholars whose names have only recently begun to gain recognition within the Georgian academic sphere. For some reason, and seemingly not by coincidence, the fate of each of these figures became entangled with the Soviet repressions: Mikheil Tsereteli, for well-known reasons, ended his life in exile, and his name remained banned in Georgia almost until the end of the twentieth century; Tite Margvelashvili likewise fell victim to Soviet repression; and Aleksandre Tsereteli spent many years banished from his homeland.

I believe the list of repressed Georgian scholars of the Ancient Near East under the Soviet regime should rightfully include the name of yet another Georgian public figure, orientalist, assyriologist, and later economist and financier — **Aleksandre (Alyosha) Svanidze**. Mentions of him are scattered and rare, and unfortunately, his biography and both scholarly and civic contributions remain largely unstudied to this day; only fragmentary and often inaccurate information is available.

Alexander Svanidze studied in Leipzig and Halle, Germany, studied history, philosophy and social. Economics. Periodically he returned to Georgia, where he gave lectures at meetings of the Historical and Ethnographic Society. He tried to acquaint the Georgian scientific community with foreign literature on Assyriology, the ancient history of the Caucasus and Georgia, which, in his opinion, should be useful for further research by the Georgian scientific community. In this years he has pulished several important assyriological researches.

In 1936, at the invitation of the People's Commissar of National Education of the USSR Bubnov and A. Svanidze, the famous Hittologist, Professor Bedřich Hrozny, visited the Soviet Union. In 1936-37, he gave lectures on the Hittites in various cities of the USSR - Moscow (17, 20, 11.1936; 20.11.1937), Leningrad (21.23.11.1937), Baku (30.11.1937), Tbilisi (2,4.12.1937), Yerevan (7,8.12.1937) and Kiev (14,15.12.1937). After that, Prof. Hrozny was invited to Tbilisi University for a whole semester to teach the Hittite language, and especially the Khaturi and Hurrian languages (unfortunately, this did not happen, presumably due to the arrest of A. Svanidze). Later, when in 1937 the journal “Vestnik DrevneyThe first issue of "History" was published, Alexander translated Hrozny's article, as well as his memoirs about his travels published in "Archive Oriental", and printed them in "Vestnik".

On January 27, 1937, a meeting of the Prague Institute of Oriental Studies was held in Prague, where B. Hrozny made a report on his travels and lectures in the republics of the Soviet Union. The same journal indicates that on March 1, 1937, at a meeting of the Prague Institute of Oriental Studies, Prof. A. Svanidze, along with Professors A. Shanidze, V. Struve, I. Meshchanov, K. Together with Oragvelidze (then rector of TSU) and others, he was elected a scientific member-correspondent of the Institute of Oriental Studies in Prague. This, of course, was supposed to be Hrozny's initiative and an expression of his sympathy, first of all, for Alexander. After that Svanidze established the journal „Vestkink Drevnei Istorii” and invited B. Hrozny and other famous Assyriologists to collaborate with the journal.

The life of Alexander Svanidze is divided into two parts – socio-political and socio-scientific. These two spheres alternated periodically in his life, although, I think, if he had continued, his scientific potential would have brought much more to scientists.

On November 1 (14), 2024, Alexander Svanidze will have turned 140 years old. Hopefully, the restoration of his biography will raise many new interesting questions in various directions when studying the history of the early 20th century, and his name will take its rightful place in Georgian historiography, which will be very important for the Georgian scientific community.